

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

קבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון שצד

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת ואתחנן, שבת נחמו, תש"פ

פרשת שבעה אומות, פסקאות מז - נ

ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: (יא) ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם:

פסקאות: מז - נ

[מז]

(ז, ג) ולא תתחנתן בם בתוך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד:

מתי נאסר לא תתחנתן, ומה הראיה שזה דוקא בשבעה אומות

(ז, ג) ולא תתחנתן בם¹. הגמרא פרק הערל (יבמות) דף עג, א מסיק, דבגירותן אית להו חתנות, וכתב הרמב"ן, דמן התורה אינו

האומות, ותירצו התוס' דעל כורחך לא תתחנתן אינו אלא בשבעה אומות, דהנה בפרשת כי תצא כתיב (דברים כג, ד) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם", וכתיב (שם, ח-ט) "לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תמעב מצרי כי גר היית בארצו: פנים אשר ינלדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'", והנה עמוני ומואבי אדומי ומצרי אינם בכלל שבעה אומות, ואסרה תורה את האמוני והמואבי לעולם, ואת האדומי והמצרי שלושה דורות, והשתא, אם לאו דלא תתחנתן הוא בכלל האומות ולדורות, איך התירה תורה אדומי ומואבי לאחר דור שלישי, ואיך התירה עמונית ומואבית, אלא שמע מינא דלאו דלא תתחנתן בם אינו אלא בשבעה אומות, והם אסורים לעולם, ושאר האומות מותרין בגירותן, אבל אמוני ומואבי אדומי ומצרי פירשה תורה שיש להם דין אחר משאר אומות, ומשבעה אומות, זה תוכן דברי התוס'.

והשתא לפי דברי הרמב"ן דלאו דלא תתחנתן בם אינו אלא אלו שהורתן שלא בקדושה, אבל הנולדים בקדושה מותרים בקהל ה', אם כן חוזרת קושיית התוס', דדלמא לאו דלא תתחנתן בם הוא בכלל אומות העולם, כמו לאו דלא תתן להם חניה בקרקע, וכל האומות אסורים לבוא בקהל ה' בגירותן, ולא התירה תורה גרים לבוא בקהל ישראל אלא את בנייהם, והוסיפה תורה איסור בעמוני ומואבי אדומי ומצרי, כך הקשה בטורי אבן

פרשת שבעה אומות

דברים ז, א-יא (א) כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרנסי והאמרי והכנעני והפריז והחוי והיבוישי שבעה גוים רבים ועצומים ממך: (ב) ונתנם ה' אלהיך לפניך והפיתם החרם פחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם: (ג) ולא תתחנתן בם בתוך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד: (ד) כי יסיר את בנד מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אף ה' בכם והשמידך מהר: (ה) כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשיריהם תגדעו ופסיליהם תשרפון באש: (ו) כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בדך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: (ז) לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: (ח) כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם בגד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: (ט) ונדעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו מצותיו לא יאכל דור: (י)

¹ [מז] (ז, ג) "ולא תתחנתן בם בתוך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד" ע"כ, הנה בגוי לא תופס קידושין (קידושין סו, ב), ולפי זה אמרו ביבמות (עו, א) [ראוי לציין שרבינו מציין דף עט, כיון שדברי הרמב"ן בדף עט אבל תיקנו לדף עו ששם מקור הגמ']¹, דשבעה אומות שאסרה תורה להתחנתן עמהם הם כאשר מתגיירים, שאף על פי ששאר אומות מותרים להנשא לאחר גיור, אלו שבעה אומות אסורים. והקשה הרמב"ן (יבמות, עח, ב) ושאר ראשונים על הא דאיתא ביבמות (עח, ב) דדוד המלך גזר על הגבעונים שלא יתחנתו עם ישראל, ומבואר בפסוק שהם משבעה אומות, ואם תאמר דאיסור חתנות הוא בגירותן, ואסורים מהתורה, מדוע דוד גזר עליהם, ותירץ הרמב"ן, דלא נאסרו שבעה אומות להנשא בגירותן, אלא הם עצמם שהורתן שלא בקדושה, אבל בנייהם מותרים כיון שנולדו בקדושה, והטעם שבניהם מותרים, כי לא כתבה תורה באיסור שבעה אומות דורות, ולכן הגבעונים אסורים רק מפני שדוד גזר עליהם.

והנה בעבודה זרה (כ, א) מבואר, דדרשו חז"ל על הפסוק כאן בפרשה (פסוק ב) "וניתנם ה' אלהיך לפניך והפיתם החרם פחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם", דבכלל אומות העולם אסור לתת להם חניה בקרקע, והקשו התוס' (שם, ד"ה דאמר) מדוע לאו דלא תתחנתן הכתוב בפסוק הבא (פסוק ג), אמרו ביבמות שהוא רק בשבעה אומות, ואיסור לא תחנם עולה על כל

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

רש"י בשם הספרי] הלא קאי בלא תתחתן, ואיך התיירו הכתוב להיות באיסור כל ימיו, והלא לא הותרה רק ביאה ראשונה (רמב"ם מלכים ח, ג), מפני יצר הרע (קידושין שם), וכאן לא שייך מאי דאמר רב בקידושין דף כא, ב הואיל ואישתרי אישתרי גבי כהן, דהכא קודם גירות לא הותר לאו דלא תתחתן, רק בתר גירות, וזה פשוט².

[מח]

ז, ה-ו) - (ה) כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשיריהם תגדעון ופסיליהם תשךפון בא"ש: (ו) כי ע

ואם תאמר, הא על כורחך לרב דסוכר בקידושין (כא, ב) שכהן מותר ביפת תואר, כיון דהואיל ואישתרי לישראל אישתרי לכהן, אם כן נאמר גם בזה, שכיון דאישתרי ביאה ראשונה אישתרי כל ימיו להיות עמה, אפילו שאסור בלא תתחתן בה, זה אינו נכון, דלפני שיפת תואר מתגיירת, אין לאו דלא תתחתן, דהרי לא תופס בה קידושין, ומה שהתירה תורה היא ביאה ראשונה כשהיא גויה, ולאחר כל המעשים שמגיירה אז חל איסור לאו דלא תתחתן, ולא שייך לומר הואיל ואישתרי אישתרי, ודברי רב הם רק לענין כהן, שכיון שהתירה תורה ביאה לישראל לפני גיור, התירה גם לכהן הואיל ואישתרי, אבל לא שייך הואיל ואישתרי אישתרי בישראל כל חייו, כי לא התירה תורה רק לפני לאו דלא תתחתן, אלא שמע מינא דאין איסור להנשא לגיורת, ועל כורחך לאו דלא תתחתן אינו אלא בשבעה אומות, ומיושב היטב שיטת הרמב"ן בסייעתא דשמיא.

² תמצית דבריו: יש לבאר, מתי נאסר לא תתחתן, ומה הראיה שזה דוקא בשבעה אומות. מבואר ביבמות שלא דלא תתחתן הוא רק לאחר גיור, דלפני גיור לא תופס קידושין בגויה, ומבואר ברמב"ן שזה רק אלו שהורתן שלא בקדושה, אבל בניהם מותרים. והראיה שזה דוקא בשבעה אומות, מדהתירה תורה יפת תואר, שמע מינא דגירות מותר, דאם לא כן יהיה באיסור כל ימי חייו, ולא התירה תורה אלא ביאה ראשונה, כנגד יצר הרע, עיין מה שהארכנו בפנים.

[מח]

אסור רק מי שהורתו שלא בקדושה אם נתגייר, אבל בניו מותרין כיון שנולדו בקדושה, דלא מנה בהם הכתוב דורות. והנה הטורי אבן במגילה דף יד, א הקשה, דאם כן ישאר קושית התוס' בעבודה זרה, דלמא לא תתחתן קאי על כל העובדי גילולים, כמו לא תחנם, ומצרי ואדומי דכתב רחמנא, לאסור דור שני, יעויין שם. והנה לשיטת רבי שמעון בר יוחאי דדריש ביבמות ס, ב על מלחמת מדין החיו לכם ופנחס עמהם, ודאי לא קשיא מידי. אבל לרבנן דסברי לעבדים ולשפחות, נראה דאם כן איך התיר הכתוב יפת תואר להיות לו לאשה [ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר,

במגילה (יד, א ד"ה עוד נראה), ודוחה הטורי אבן את שיטת הרמב"ן. ורבינו בא ליישב את שיטת הרמב"ן.

והנה לפי שיטת רבי שמעון בר יוחאי דדריש ביבמות (ס, ב) על מלחמת מדין (במדבר לא, יח) "וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הָיִיו לָכֵם", דבא ללמד שגירות פחותה מבת שלוש שנים כשרה לכהונה, דהלשון החיו לכם כולל גם את פנחס שהיה במלחמת מדין, והיה כהן ואסור בגיורת, שמע מינא דפחותה מבת שלוש שאינה יודעת משכב זכר כשרה לכהונה, לפי זה לא קשיא מידי, דמוכח שגרים מותרים לישראל, ואם כן אפשר לפרש דלא תתחתן במי אינו אלא בשבעה אומות, ואינו אלא לדור ראשון ולא לבניהם, דעל כורחך אינו לכל האומות, דבמלחמת מדין מוכח שגרים מותרים לישראל.

אבל לרבנן (שם) דסוכרים שגירות פחותה מבת שלוש שנים אסורה לכהן, והא דכתיב "החיו לכם" היינו לעבדים ולשפחות, קשיא קושיית הטורי אבן. ויש ליישב ממקום אחר, דעל כורחך לאו דלא תתחתן במי אינו אלא בשבעה אומות, דאם אסרה תורה את כל האומות בגירותן, איך התירה תורה יפת תואר להיות לו לאשה, ופירשו חז"ל בספרי (תצא פסקא ריא) והביאם רש"י בחומש (דברים כא, י) דאייירי ביוצאים למלחמת רשות, והיינו בשאר האומות, ולא בשבעה אומות, דבהם היא מלחמת מצוה, ואם תאמר שבכל האומות יש איסור להתחתן עם גירות, איך התירה תורה ליוצא במלחמת רשות שיעמדו כל חייו בלאו דלא תתחתן במי, והא לא התירה תורה ביפת תואר אלא ביאה ראשונה מפני יצר הרע, כדאיתא בקידושין (כב, א), ומבואר ברמב"ם (מלכים ח, ג) דרק ביאה ראשונה מותרת, וביאה שניה רק לאחר כל המעשים שישאנה, וכתב בכסף משנה שמקורו בירושלמי, ומוכח שלאחר שישאנה הוא מותר בה, ומוכח שכל האומות אינם אסורים לאחר גירותן.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

(ז, ה-ו) כי אם כה תעשו להם, מזבחותיהם תתצו ומצבותם תשברו, ואשריהם תגדעו ופסיליהם תשרפון באש, כי עם קדוש אתה לה' אלקיך כו'.³ הנה בגר תושב כתוב לקמן בפרשת ראה

להירושלמי מדוע גר תושב מבטל עבודת גילולים כעכו"ם, אף על פי שאינו עובד עבודה זרה, דהנה, סובר הירושלמי שהטעם שישאל אינו מבטל עבודה זרה, כיון שישאל מצווה על איבוד עבודת גילולים ולשקצה, וכשהוא מאבד עבודת גילולים, הוא עושה זאת מצד המצוה בלבד, לא מן הרצון לבטל, לכן אין זה ביטול, שכדי לבטל עבודה זרה צריך שיהיה רצון מתוך בחירה למאוס בעבודה זרה, ולא כי כך ציונו ה', ולכן גוי מבטל עבודה זרה, שכיון שאינו מצוה לבטל עבודה זרה, כאשר הוא מבטל, הוא עושה זאת מתוך רצון ושכל לבטל עבודה זרה. ולפי זה מבואר היטב טעם הירושלמי, מדוע גר תושב מבטל עבודה זרה, שכיון שגר תושב אינו מצווה על איבוד עבודת גילולים, כאשר הוא מבטלה, הוא מצד הרצון והשכל, לכן הוי ביטול.

ולאחר שנתבאר טעם הירושלמי, יש להקשות, מה הוא באמת טעם הבבלי דאמר שגר תושב אינו מבטל עבודה זרה, כיון שאינו עובדה, והא לכאורה באמת עיקר הטעם הוא, האם הוא מצווה על איבוד עבודה זרה. ומבאר המשך חכמה, דהבבלי היה קשה לו, מדוע באמת גר תושב אינו מצווה על איבוד עבודה זרה, והרי הוא קיבל על עצמו שלא לעבודה עבודה זרה, אבל סובר הבבלי, דיש טעם אחר מדוע גר תושב אינו מצווה, דהנה בפרשת ראה דציונו על איבוד עבודה זרה, כתבה תורה בלשון זה (דברים יב, א-ג) "א) אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן ה' אלהי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על הארץ: (ב) אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן: (ג) ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעו ואת אבן השם את שם מן המקום ההוא", ויש לדקדק, מדוע כתוב בראש הפרשה שמצות איבוד עבודה זרה היא דוקא בארץ ישראל, ואמרו בספרי (ראה פסקא נט) דאין מצות איבוד עבודה זרה אלא בארץ ישראל, והגר"א באדרת אליהו (שם) מבאר, דהטעם הוא מפני שמצות איבוד עבודה זרה הוא ממצוות התלויות בארץ, לכן רק בארץ ישראל נצטוו על איבוד עבודה זרה.

והנה אסור לישראל לתת לגר תושב קנין בארץ ישראל, ועובר בזה משום לא תחנם, שאמרו חז"ל בעבודה זרה (כ, א) לא תתן להם חניה בקרקע, היינו

קדוש אתה לה' אלהיך בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מפל העמים אשר על פני האדמה:

ביאור מחלוקת הבבלי והירושלמי אם גר תושב יכול לבטל עבודה זרה

³ [מתח] (ז, ה-ו) - (ה) "כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו ומצבותם תשברו ואשריהם תגדעו ופסיליהם תשרפון באש: (ו) כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מפל העמים אשר על פני האדמה" ע"כ. הנה קיימא לן (עבודה זרה נב, ב) דגוי מבטל עבודה זרה, וישאל אינו יכול לבטל עבודה זרה, ונחלקו הירושלמי והבבלי אם גר תושב, והוא שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה (עבודה זרה סד, ב), יכול לבטל עבודה זרה, דאפשר לומר, שכיון שגוי הוא, ומבטל עבודה זרה, או דלמא, כיון שאינו עובד עבודה זרה אינו יכול לבטל, דהירושלמי (יבמות ח, א) סובר שגר תושב מבטל עבודה זרה, והבבלי סובר (עבודה זרה סד, ב) שגר תושב אינו מבטל עבודה זרה, כיון שאינו עובד עבודה זרה.

והנה שיטת הירושלמי צריכה עיון, דכיון שגר תושב אינו עובד עבודה זרה, מה סברא היא זו שמבטל עבודה זרה, והא הבבלי סברא גדולה אמר (שם) "מסתברא, דפלח מבטיל, דלא פלח לא מבטיל", כלומר דין ביטול תלוי אם המבטל עובד עבודה זרה, וכיון דגר תושב אינו עובד עבודה זרה, דין הוא שאינו יכול לבטל עבודה זרה, אם כן טעם הירושלמי צריך ביאור.

ומבאר המשך חכמה, דהנה מבואר כאן בלשון הכתוב, דמצות איבוד עבודה זרה הוא על "עם קדוש", והשתא יש לברר, האם גר תושב נקרא עם קדוש. והנה לקמן בפרשת ראה כתוב (יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך ותתננה ואכלה או מכר לנכרי פי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו", הנה מוכח שגר תושב אינו בכלל עם קדוש, שהרי כתוב לתת נבלה לגר אשר בשעריך, שזה גר תושב (ספרי ראה פסקא קד), והכתוב נותן טעם, מדוע מצוה אסור לך לאכול נבלה, כי אתה עם קדוש, מוכח דגר תושב אינו עם קדוש, ולכן מותר בנבילה.

לפי זה, גם כאן במצות אבוד עבודת גילולים, גר תושב אינו מצווה על איבוד עבודה זרה, כי אינו עם קדוש. ואף על פי שגר תושב הוא זה שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, והיינו גם כל אבירייהו של עבודה זרה, צריך לומר, שמצות איבוד עבודה זרה אינו בכלל אבירייהו דעבודת גילולים, ואפילו לרבי מאיר שסובר שגר תושב צריך שיקבל כל התורה לבד מנבילות (עבודה זרה סד, ב), מכל מקום אינו מצווה באיבוד עבודת גילולים, דזה מצוה מיוחדת לישראל, שהם עם קדוש.

ועל פי זה שגר תושב אינו מצווה על מצות ביטול עבודה זרה, יש לתת טעם

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לו קרקע או כל דבר שבמחבור, עובר משום לא תחנם, (פסוק ב) לא תתן להם חניה בקרקע (עבודה זרה כ, א), כדמשמע מדברי רמב"ם פרק י' הלכה ד' [ועיין בזה בספר אור שמח] מהלכות עבודת גילולים, אם כן, לכן אינו מצווה על איבוד עבודת גילולים, לדדידיה, כיון שאינו רשאי לקנות במחבור, הוי לדדידיה כמו ישראל בחוצה לארץ, דפטור מאיבוד עבודת גילולים, ולחייבו בחוצה לארץ לא יתכן לחייבו יותר מישראל גופיה. ודו"ק היטב⁴.

[מט]

(ז, ז-ט) - לא מרבכם מפל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מפל העמים: (ח) כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: (ט) וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו מצותיו לאלף דור:

מה בא פסוק ט ללמד

(ז ט) לא מרבכם מכל העמים, כי אתם המעט כו' כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה כו' וידעת וכו' האל הנאמן שומר הברית וכו'⁵. הרצון, דאם מפני השבועה, הלא תשאל איפה הם

המצוה, מה שאין כן גוי, ולכן גר תושב מבטל עבודה זרה, כיון שאינו מצווה על איבוד עבודה זרה, ודינו לענין ביטול כגוי, אבל הבבלי סובר שגר תושב לא מבטל, כיון שמצות איבוד עבודה זרה היא רק בארץ ישראל, והיא ממצות התלויות בארץ, וגר תשוב אסור לתת לו חניה בארץ ישראל, וארץ ישראל היא כחוצה לארץ לדדידיה, לכן אינו יכול לבטל.

[מט]

⁵ [מט] (ז, ז-ט) - לא מרבכם מפל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מפל העמים: (ח) כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד

(יד, כא) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך כו' כי עם קדוש אתה כו', הרי דגר תושב אינו בכלל עם קדוש, כן הכא לענין אבוד עבודת גילולים אינו מצווה גר תושב, ואין זה בכלל אבזרייהו דעבודת גילולים, דגר תושב מצווה, ואף לרבי מאיר (עבודה זרה סד, ב), דסבר, דגר תושב צריך שיקבל כל התורה לבד מנבילות, גם כן אינו מצווה באיבוד עבודת גילולים. וזה ברור. כיון שכן, נתברר טעמא דירושלמי יבמות פרק הערל (פרק ח) הלכה א', דגר תושב מבטל עבודת גילולים כעכו"ם, היינו משום דישראל מצווה על איבוד עבודת גילולים ולשקצה, וכי מאבד עבודת גילולים, הוא עושה מצד המצוה בלבד, לא מן הרצון, לכן אין זה ביטול, אבל גר תושב, שאינו מצווה על איבוד עבודת גילולים, וכי מבטלה, הוא מצד הרצון והשכל, הוי ביטול, כעובד גילולים שמבטל עבודת גילולים, וזה טעם הירושלמי. ונראה דטעם הבבלי (עבודה זרה סד, ב), דסבר, דגר תושב אינו מבטל עבודת גילולים, משום דלא פלח לא מבטל, טעמו, משום דסבר, דגר תושב היה צריך להיות מצווה גם על איבוד עבודת גילולים, גם כן, ומה דלא נצטווה, הוא, משום דאיבוד עבודת גילולים אמר בספרי פרשת ראה (פיסקא נט), דבחוצה לארץ אינו מצווה על זה, רק בארץ, ומצות איבוד עבודת גילולים הוי כחובת קרקע, שאינו נוהג רק בארץ, לכן כתוב (פרשת ראה, דברים יב, א) כל הימים, יעויין באדרת אליהו להגר"א (שם) שביאר זה היטב. לכן, כיון שבגר תושב, אם מוכרין

לגויים, ומדברי הרמב"ם (עבודת גילולים פרק י' הלכה ד') [ועיין בזה בספר אור שמח] מוכח, שאפילו לגר תושב אסור [לא זכיתי להבין איך משמע]. ולפי זה יתבאר היטב, מדוע גר תושב אינו מצווה על איבוד עבודת גילולים, דכיון שאינו רשאי לקנות במחבור בארץ ישראל, הרי ארץ ישראל לגר תושב כחוצה לארץ, דפטור מאיבוד עבודת גילולים. ואם תאמר, אם כן נחייבו באיבוד גילולים בחוצה לארץ, זה אי אפשר, דאין לחייבו יותר מאשר את ישראל גופיה, זה שיטת הבבלי, ומיושב הכל היטב, כסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: ביאור מחלוקת הבבלי והירושלמי אם גר תושב יכול לבטל עבודה זרה. הירושלמי סובר, שגר תושב מבטל עבודה זרה, ויש לתת טעם, מדוע, הא ישראל אינו עובד עבודה זרה ויכול לבטלה, וגר תושב גם אינו עובד עבודה זרה. והביאור בזה, דהטעם שישראל אינו מבטל, כיון שמצווה על איבוד עבודה זרה, וכשמבטלה אין כונתו בגלל מיאוס עבודה זרה, אלא בגלל

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

מה מרמז לנו הכתיב "מצותו"

ז, ט) שומר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותיו⁷. לפי הכתיב מצותו, ראוי להיות הוא"ו בקמץ והתי"ו בחולם. הוא ניאות על פי מה שאמרו זכרונם לברכה סוף פרק קמא דקידושין (הלכה ט) בירושלמי, הא דתנן (שם), כל העושה מצוה אחת מטיבין לו וזוכה ונוחל הארץ, זה מי שיחד מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו. וכמו שאמרו (שבת קיח, ב), תיתי לן דקיימנא מצות ציצית כו', וזה שכתוב ולשומרי מצותו, אף מצוה אחת, אם שמרה ולא עבר עליה מימיו. ודו"ק⁸.

[ג]

⁷ [ג] ז, ט) "וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותו ומצותיו לא יאמר דור" ע"כ. ויש לדקדק, "מצותו", והקרי הוא "מצותיו". ויש לתת טעם, מה מרמז הכתיב. ומבאר המשך חכמה, דהכתיב צריך להיות הוא"ו בקמץ והתי"ו בחולם, שמשמעו מצוה אחת, ובאה תורה לרמז על מה שאמרו בירושלמי פרק קמא דקידושין הלכה ט', על הא דתנן (שם) "כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ" ע"כ ופירשו בירושלמי "אמר רבי יוסי בי רבי בון, מי שייחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו" ע"כ. פירוש, דיש לאדם לייחד לעצמו מצוה אחת שעליה לא יעבור כל חייו, ויעשנה במסירות גדולה מאוד, ועל ידי זה מטיבין לו כו'.

ועל פי זה גם יש לבאר מה שאמר רב נחמן בשבת (ק"ח, ב) "תיתי לי דקיימנא מצות ציצית", דלכאורה הוא לא מובן, מה הרבותא שקיים מצות ציצית, אבל לפי המבואר אתי שפיר, דהכונה הוא, ששמר במיוחד על מצוה זו ומעולם לא עבר עליה.

ועל פי זה יש לפרש כונת הכתיב כאן, שכתוב "ולשומרי מצותו", דהיינו מצוה אחת, שאם שמרה במיוחד ולא עבר עליה מימיו, יזכה לכל זה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁸ תמצית דבריו: מה מרמז לנו הכתיב "מצותו". ומבאר המשך חכמה, דמרמז, שאם קיבל על עצמו לשמור במיוחד מצוה אחת, ושלעולם לא יעבור עליה, זוכה לכל הכתוב כאן, כמו שאמרו בירושלמי, דהא דתנן "כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ", פירוש, "אמר רבי יוסי בי רבי בון, מי שייחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו".

ה' ג' אומות קיני, קניזי, קדמוני (בראשית טו, יט) וידעת כי הוא נאמן שומר הברית, ונאמן הוא שעוד יתן לכם ויוסיף לקיים השבועה בכללה, להוריש אותם מפניד⁶.

[ג]

ז, ט) וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותו ומצותיו לא יאמר דור:

פרעה מלך מצרים: (ט) וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותו ומצותיו לא יאמר דור" ע"כ. ויש לדקדק, מה בא פסוק ט ללמד, לאחר שכבר כתבה תורה שה' בחר בישראל לתת להם את ארץ ישראל משני טעמים, א' מאהבת ה' אתכם, ב' מהשבועה שנשבע לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, לתת לנו את ארץ ישראל.

ומבאר המשך חכמה, דהכתוב אב לומר, דאם תאמר, הרי נשבע ה' לאברהם לתת לו עשר אומות, דכתיב בבראשית (טו, יח-כא) "(יח) ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמר לנרצף נתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת: (יט) את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני: (כ) ואת החתי ואת הפריזי ואת הרפאים: (כא) ואת האמורי ואת הכנעני ואת הגרזשי ואת ה'בוסים", ע"כ, ולא נתן אלא שבעה אומות, כדכתיב לעיל פסוק א', אבל הקיני הקניזי והקדמוני לא נתן להם, על זה כתוב כאן בפסוק ט', שאם תשאל איפה הם, על זה כתוב כאן, שה' הוא נאמן ושומר הברית, ועוד יתן לכם את כל השלושה אומות האלה, לקיים את כל השבועה בכללה. [כמו שפירש רש"י (בראשית, שם) "את הקיני - עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלושה אדום ומואב ועמון, והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד, שנאמר (ישעיה יא, יד) אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם"].

⁶ תמצית דבריו: יש לעיין, מה בא פסוק ט' ללמד. והביאור בזה, דכיון שאמר שה' נותן לנו את ארץ ישראל בגלל השבועה, יש לשאול, והרי נשבע לאברהם שיתן לו את כל העשר אומות, ונתן רק שלושה, על זה כתוב שה' נאמן הברית והשבועה לתת לנו לעתיד לבוא, גם את כל השלושה אומות.

